

Beth Humphries

KAKO PODPRETI PROSILCE IN PROSILKE ZA AZIL

PRAKSA IN ETIČNA VPRAŠANJA ZA STROKOVNJAKINJE V SOCIALNEM VARSTVU IN ZDRAVSTVU V EVROPI

UVOD: MIGRACIJE IN KONTROLE MEJA

Begunci in prosilci za azil so ljudje, ki bežijo pred vojnami, preganjanjem in včasih celo smrtjo, ki jim grozi v državi izvira. V 20. stoletju se je njihovo število povečalo in vlade so bile prisiljene odgovoriti na sistematičen, organiziran način. Na žalost so vlade v veliki meri ponudile »rešitve«, ki izključujejo prosilce za azil. Pri tem so se še zlasti izkazale bogate države z uvajanjem novih tehnologij kontroliranja dokumentiranih in nedokumentiranih migrantov oziroma prosilcev za azil, torej ljudi, ki bežijo pred preganjanjem. Meja med Združenimi državami in Mehiko, na primer, je zavarovana z intenzivno osvetlitvijo, visoko jekleno ograjo, senzorji, ki zaznajo bitje srca in gibanja in video nadzorom (Nevins 2002). Podoben nadzor je okoli Gibraltarja na meji med Španijo in Marokom. Vlado institucije lahko nedokumentirane migrante pridržijo in odstranijo. Povečan nadzor meja je še bolj poudarjen po napadu na zgradbi Svetovnega trgovinskega centra v New Yorku 11. septembra 2001, češ da preprečujejo teroristom vstop v zahodne države. Skrb zbujata tudi meja med Združenimi državami in Kanado, na obeh straneh Atlantika pa so začeli uvajati biometrične tehnologije nadzora (Thomas 2005).

V zadnjih desetletjih so se v Evropski Uniji pojavili novi tokovi prosilcev za azil s širšega evropskega kontinenta in iz neevropskih držav. Ob spremenjenih razmerah se spreminja tudi stališče politikov in medijev, ki je v zadnjem času vse bolj protislovno, razpeto med razumevanjem in sočutjem na eni strani in diskurzom sumničevanja, zaničevanja in zavračanja na drugi strani. Ta drugi odziv prevladuje v diskusijah v Evropi, ki so osredotočene na »ekonomske« migrante in »neprave« (»lažne«) prosilce za azil, ki v državah

gostiteljicah povzročajo probleme, ker naj bi domačinom jemali službe, izčrpavali sredstva socialnega varstva, ogrožali harmonijo skupnosti. Evropska unija je sprejela zakonodajo, ki zapira njene meje do te mere, da je postala poznana kot »trdnjava Evropa«. Ljudem iz neevropskega sveta je vse težje zaprositi za azil v Evropi. Na podlagi enotnega evropskega akta iz leta 1987 in amsterdamske pogodbe iz leta 1997 so bili sprejeti ukrepi, ki poskušajo preprečiti prihod novih prosilcev za azil.

Ker zunanji nadzor meja ne zaustavi vseh ljudi, so vlade institucionalizirale notranjo kontrolo. To pomeni, da nedržavljanom, ki jim je uspelo vstopiti in podati vlogo za azil, omejujejo gibanje, odvzemajo možnost izbire, kje bodo živeli, kakšno socialno pomoč bodo prejeli in kje bodo delali. Upravičenost do socialnovarstvene pomoči je vedno bolj vezana na imigrantski status, kar pomeni, da morajo v številnih zahodnih državah begunske družine preživeti s prihodki, ki so nižji od uradno priznanega praga revščine (Cohen *et al.* 2002).

V vseh državah EU imajo socialne in zdravstvene delavke in delavci vedno več opravka z imigracijskim nadzorom in s tem povezanim zagotavljanjem (ali omejevanjem) storitev. V tem članku raziskujemo vpliv zunanjih in še zlasti notranjih imigracijskih kontrol in nagovarjamo strokovne delavke, da premislijo moralne, etične in praktične implikacije svoje udeležbe na tem pomembnem področju dela.

MEDNARODNI KONTEKST ZUNANJIH IMIGRACIJSKIH IN AZILNIH KONTROL

Imigracijske in azilske kontrole so mednarodne. V globaliziranem svetu je to način nadzora nad tokovi delovne sile v skladu s potrebami v prvi vrsti industrializiranih držav. Združene države, Japonska, Avstralija in države Evropske Unije poskušajo na svojih mejah ustvariti *cordon sanitaire*, ki bi jih obranil pred nezaželenimi in nepovabljenimi vsiljivci. Tudi veliko drugih držav, nekatere s šibkimi ekonomijami na robu propada, izvajajo restriktivno imigracijsko politiko. Države, ki so do pred kratkim trkale na vrata EU in so sedaj članice, npr. baltske države, Poljska, Slovenija, Slovaška, Madžarska, so bile že nekaj let prisiljene delovati kot tamponske države oziroma braniki EU. Te države so postale predstraža trdnjave Evrope (Cohen 2003). Od novih članic se zahteva, da poenotijo svoje prakse v skladu s predpisi in politikami Evropske Unije.

Pritisk po varovanju meja se povečuje. Namen ženevske konvencije o statusu beguncev iz leta 1951 je bil ponuditi zaščito ljudem, ki so bili razseljeni zaradi dogodkov druge svetovne vojne, in zavezati države, da izpolnijo svoje dolžnosti in odgovornosti do beguncev. V današnjih spreminjajočih razmerah si urad visokega komisariata združenih narodov za begunce (UNHCR), ki opozarja na neodločljiva vprašanja glede zaščite beguncev, prizadeva za posodobitev konvencije in njenega protokola iz leta 1967. Že zdavnaj se je namreč pokazalo, da podpisniki ženevske konvencije ne ščitijo beguncev, ampak države. To je denimo razvidno iz harmonizacije ukrepov Evropske Unije, katerih cilj je zmanjšati število vlog za azil in pospešiti odstranjevanje neuspešnih prosilcev za azil (Fekete 2005). Po vsej Evropi prevladuje antiimigracijska kultura v parlamentih in programih strank, katerih posledica je kršenje človekovih pravic tistih, ki bežijo pred mučenjem, včasih celo smrtjo.

Proces harmonizacije ima za posledico preprečevanje vstopa v Evropsko Unijo nezaželenim skupinam ljudi na različne načine. Ti načini so povečanje števila držav, katerih državljani potrebujejo vizo za vstop v EU, uvajanje skupnih vizumskih postopkov, nalaganje obveznosti letalskim družbam, da preprečijo prevoz oseb, ki nimajo vstopnih vizumov. Letalske družbe so kaznovane, če policija odkrije »nelegalne« potnike. Da bi onemogočile večkratne vloge za

azil v različnih državah in hitreje in učinkovitejšo azilske postopke, vlade sprejemajo ukrepe pospešenega odločanja o vlogah za azil, in sicer tako, da so odločitve sprejete kar ob vstopu v državo; le okoli 10 % vlog za azil je sprejetih kot »pravih« (Eurasylum 2003). S tem želijo prosilcem za azil preprečiti potovanje iz ene države v drugo, ko iščejo najliberalnejši sistem. Prva država, v katero pridejo, jim mora dati azil ali jih odstraniti. Hkrati pa imajo države Evropske Unije po ženevski konvenciji o statusu beguncev iz leta 1951 mednarodno dolžnost in odgovornost priskrbeti razseljenim osebam zatočišče. Pravno sredstvo, s katerim se vlade izognejo kršitvi načela nevračanja (ki pomeni, da prosilcev za azil ne smejo vrniti tja, od koder so zbežali pred preganjanjem in kjer bi bila njihova varnost ogrožena), je priznanje začasnega zatočišča. Ta institucija onemogoči pridobitev polnega begunskega statusa. S pomočjo zlorabe izvršilne moči izigravajo mednarodna načela zaščite (Wells, Hoikkala 2004).

Svet Evrope je junija 2004 objavil navodila o minimalnih standardih glede postopkov za priznanje ali zavrnitev begunskega statusa v državah članicah; imenujejo jih »kvalifikacijska direktiva« (Svet Evrope 2004). Ta dokument je prestrašil organizacije, ki se zavzemajo za uresničevanje človekovih pravic. Evropski svet za begunce in pregnance (*European Council on Refugees and Exiles*) je evropska mreža nevladnih organizacij, ki pomaga prosilcem in prosilkam za azil) je komentiral, da »bi morali več ukrepov drastično dopolniti ali jih sploh odpraviti, da bi predlog ustrezal nacionalnim in mednarodnim načelom begunskega prava in človekovih pravic« (ECRE 2005: 2). Kvalifikacijska direktiva med drugim predlaga, da bi begunce »uskladili« v velikih begunskih taborih v njihovih regijah, dokler konflikt ne bi bil razrešen, in da bi prosilce za azil odstranjevali v »varne države« izven Evropske Unije, kjer bi potekal azilski postopek. Vprašanje je, kako definirati tretje »varne« države, zlasti z vidika spoštovanja človekovih pravic in sredstev, ki naj bi jih imele te države za izvajanje azilskih postopkov.

Eden od učinkov zaostrovanja restriktivnih ukrepov v EU je upadanje števila ljudi, ki iščejo zatočišče v evropskih državah (UNHCR 2004). To zmanjševanje števila prošenj za azil ni posledica upada potrebe po zatočišču, ampak posledica dejavnosti vlad, ki odvrtačajo morebitne

prosilce za azil. Mogoče je, da bo ta upad zgolj začasen, saj se bodo ljudje v nestabilnem svetu še naprej razseljevali.

ETIČNA NESPREJEMLJIVOST ZUNANJIH KONTROL

Nadzor in omejitve na državnih mejah, torej zunanje imigracijske kontrole, niso od nekdaj, ampak so jih vlade vpeljale v zadnjih sto letih, deloma iz ekonomskih in deloma iz nacionalističnih razlogov. Zdravorazumska razlaga je protislovna. Po njej potrebujemo imigracijske kontrole, saj bi bile naše države v nasprotnem primeru preplavljene z ljudmi z vsega sveta, še zlasti iz revnih držav. Ti ljudje bi zasedli naše službe, izželi naš sistem državne blaginje in povzročili velike socialne prevrate v obliki rasnih nemirov. Vendar to prepričanje o nujnosti imigracijske kontrole, ki zaustavlja naval ljudi iz razvijajočega se sveta, ni neizogibno. Imigracijska kontrola temelji na rasnih konceptih o ljudeh, ki jih dojemamo kot »druge«, ki niso »kakor mi« in so zato vir okužbe ali onesnaženja. To mišljenje je podprto z zamišljenimi delitvami na »domače« in »tuje«, »državljan« in »tujce«, »nas« in »njih«. Skladno s temi binarnimi razmejitvami pridejo še druge: »civiliziran/neciviliziran«, »kultiviran/primitiven«, »razumski/čustven«, skratka vse, kar konstruira »drugega« kot tistega, ki ogroža in je hkrati podrejen. Imigracijska kontrola podpira predstavo o homogeni skupnosti, kjer imamo »mi« (domačini) skupen izvir, skupno kri. To seveda izkrivlja realnost, saj v večini držav živi mešanica številnih ljudstev zelo različnega izvira. Opravičevanje imigracijske kontrole temelji na vključujočih in izključujočih nacionalističnih argumentih, ki so neetični in jih v praksi niti ni mogoče realizirati. Z drugimi besedami, »pravična« ali nerazsistična imigracijska kontrola ne obstaja (Humphries 2002).

Nobena razpoložljiva raziskava ne potrjuje apokaliptičnih napovedi o navalu tujcev v primeru odprave imigracijske kontrole. Take napovedi izhajajo iz strahu, predsodkov in temeljijo na političnih računih (prim. Humphries 2004). Človeška populacija se je vedno gibala; etično nedopustno je omogočiti popolno svobodo nekaterim in močno omejiti druge. V globaliziranem svetu je gibanje ljudi običajen proces, ki izhaja iz socialno-ekonomskih razmer in

transnacionalnih življenjskih slogov in identitet. Kljub temu je stališče o odprtih mejah še vedno manjšinsko (Hayter 2000). Do nedavnega je veljalo za fantastično, naivno in neuresničljivo. Vendar je generalni sekretar združenih narodov leta 2003 spodbudil ustanovitev globalne komisije za mednarodne migracije, da bi oblikovala predloge za koherenten in globalen odgovor na migracijska vprašanja. Njeno poročilo vsebuje resne razmisleke in vizijo migracij brez omejitev, za svobodno gibanje ljudi po vsem svetu (Pécoud, Guchteneire 2005). Po drugi strani pa je EU izdala direktivo, ki zaostruje kriterije, na podlagi katerih lahko države članice podelijo oziroma zavrnejo begunski status. Zunanji imigracijski kontroli v naših državah ni videti konca in v tem trenutku nič ne kaže, da bi bile evropske pa tudi druge države pripravljene obravnavati gibanje ljudi kot človekovo pravico.

NOTRANJA KONTROLA IN VLOGA STROKOVNJAKINJ IN STROKOVNJAKOV JAVNEGA SEKTORJA

Tisti, ki jim je dovoljeno vstopiti v EU in vložiti vlogo za azil, naletijo na zavračanje in izključevanje. Vlade so vse manj zainteresirane za pravice, sočustvovanje in enako obravnavo in vse bolj za omejevanje in izključevanje, ki imata več dimenzij:

- zanikanje sprejete ravni materialne prekrbljenosti in socialne pomoči
- zanikanje splošno sprejetih pravic, med njimi socialnih pravic
- onemogočanje pozitivno vrednotenega statusa in identitete (Burden, Hamm 2000).

Te načine izključevanja krepijo mediji in politiki, ko predstavljajo prosilce in prosilke za azil tako, kakor da »zlorablajo« azilski sistem in »izžemajo« državo blaginje, ali kar kot »kriminalce«. Večina držav Evropske Unije jim ponudi materialno pomoč, ki je pod uradnim pragom revščine. Da lahko dobijo vsaj to, se morajo podrediti sistemu prisilne razselitve brez možnosti izbire prebivališča, rednega javljanja, izključenosti s trga delovne sile. Lahko jim vzamejo prstne odtise, jih pridržijo brez sodnega naloga ali elektronsko etiketirajo (na nogo ali zapestje jim pritrdijo elektronsko napravo, tako da lahko centralna kontrolna postaja sledi njihovem gibanju).

V Veliki Britaniji sta oblike pomoči, ki jo prejmejo prosilci in prosilke za azil, raziskali ugledni nevladni organizaciji *Oxfam* in *Refugee Council*. Njuno poročilo potrjuje, da so prosilci za azil prisiljeni živeti na stopnji revščine, ki je za »civilizirano« družbo nesprejemljiva (*Refugee Council, Oxfam 2002: 1*). V okviru raziskave so intervjuvali 40 organizacij, ki delajo s prosilci za azil, in ugotovili, da imajo ljudje komaj dovolj denarja, da kupijo hrano, ki je po kvaliteti in količini še primerna, nekateri pa imajo izkušnje lakote in slabega zdravja. Večinoma si ne morejo kupiti oblačil in čevljev, ki bi jih obvarovali pred mrazom, niti šolskih uniform.

Kaj so torej dileme in vprašanja, ki jih imajo strokovne delavke v zdravstvenih in socialnih službah? O katerih praksah in etičnih vprašanjih je treba (ponovno) razmisliti? Kakšen bi moral biti odgovor zaposlenih na zahteve po notranjem imigracijskem nadzoru v zdravstvu in socialnem varstvu, ki so le hrbtna stran imigracijske politike?

Strokovni delavci in delavke v imenu države izvajajo ukrepe, s katerimi različno obravnavajo ljudi. Čeprav verjamemo v predano strokovno delo, ki prispeva k zmanjševanju trpljenja in povečanju kvalitete življenja uporabnikov, pa se moramo zavedati, da vse oblike socialnovarstvenega sistema vsebujejo koncepte tako *inkluzivne* kakor *izključevanja*. Strokovni delavci in delavke zato delujejo tudi kot čuvarji, vratarji, ki nadzirajo dostop do resursov in odločajo, komu je treba pomagati in pod kakšnimi pogoji. Prakse v Evropi se pri obravnavi prosilcev za azil vse bolj harmonizirajo, in sicer tako, da odvrčajo ljudi. S harmonizacijo, ki zmanjšuje vsakršno pomoč, bodo vse države postale enako neatraktivne za ljudi, ki bežijo pred preganjanjem. V tem smislu vsi delujemo politično, naj se tega zavedamo ali ne.

Strokovno delo v zdravstvu in socialnem varstvu na področju prosilcev za azil je delo z najrevnejšimi med revnimi; je delo z ljudmi, ki večinoma trpijo hujše pomanjkanje kot večina deprivilegiranih uporabnikov socialnih služb in pacientov v zdravstvenem sistemu. Kljub temu je strokovnim delavcem in delavkam eksplicitno naloženo uveljavljanje imigracijskih pravil (*Christie 2002, Humphries 2004 a*). Urad britanskega vladnega ministrstva za notranje zadeve zahteva sodelovanje pri nadzoru dostopa do izobraževalnih institucij in zdravstvenih in socialnih

služb s pomočjo preverjanja dokumentacije. S tem želi urad zagotoviti, da pomoč in storitve prejmejo samo tisti, ki so do njih upravičeni; tiste, ki niso upravičeni, pa morajo strokovni delavci prijaviti. Urad ministrstva za notranje zadeve je poudaril, da morajo pri tem sodelovati vsi državni sektorji, da bi preprečili zlorabe služb in pomoči, s čimer so potisnili strokovne delavce in delavke v nadzorovalno (polijsko) vlogo (*Humphries 2002 a*). To se dogaja tudi v drugih evropskih državah.

Kakšen pa je odgovor socialnih in zdravstvenih strokovnih delavk na take zahteve pri delu s prosilci in prosilkami za azil? Podatki kažejo, da je bilo zelo malo upora proti taki vlogi, ki dejansko krši etični kodeks. Ta namreč zahteva, da strokovne delavke ponudijo pomoč takrat, ko jo ljudje potrebujejo, ne glede na njihove osebne značilnosti ali njihov status. V celoti gledano je odgovor strokovnjakov protisloven, z redkimi primeri dobre prakse, ki nasprotujejo sodelovanju v zatiralskih politikah. Več študij s področja socialnega dela v Veliki Britaniji ugotavlja, da:

- socialne delavke in delavci v glavnem še vedno ne jemljejo resno imigracijskega zakona in njegovih negativnih posledic za uporabnike socialnih služb
- so službe slabo koordinirane
- se socialne delavke in delavci vedejo, kot da področje dela s prosilci in prosilkami za azil ni njihova stvar
- se socialne delavke in delavci aktivno izogibajo svoji odgovornosti (gl. *loc. cit.*)

Najzanesljivejši vir podpore prosilcem za azil so nevladne organizacije, še zlasti begunske skupine za podporo (to so prostovoljne skupine oziroma službe, v katerih delajo plačane ali neplačane osebe, ki so tudi same prosile za azil ali pa imajo izkušnjo tesnega sodelovanja s prosilci za azil), zlasti tiste, katerih izvir je podoben izviru prosilcev. Državne službe se že nagibljejo k temu, da bi v celoti prepustile to področje dela nevladnim organizacijam. Raziskava, opravljena v severozahodni Angliji, je pokazala, da so begunske skupine za prosilce in prosilke za azil pogosto edine podporne službe, s katerimi so v stiku, in da so glede nasvetov, informacij in socialne pomoči v celoti odvisni od teh skupin. Zaposleni v teh službah so povedali, da v državnem sektorju vztrajajo, da to ni njihova stvar (*loc. cit.*).

V okviru raziskave sem opravila intervjuje

z zaposlenimi v skupnostnih službah na področju duševnega zdravja in osnovne zdravstvene oskrbe, da bi ugotovila, kako so se te službe odzvale na potrebe prosilcev za azil (*loc. cit.*). Britanska vlada je razglasila skrb za duševno zdravje za eno od treh najpomembnejših prioritet na zdravstvenem področju. Nacionalni načrt zdravstvenih služb prepoznava begunce in prosilce za azil kot eno najbolj ranljivih skupin. Med cilji nacionalnega načrta zdravstvenih služb je spodbujanje sodelovanja med različnimi službami, kot so splošne zdravstvene ambulante in skupnostne službe na področju duševnega zdravja. Poskusi takega sodelovanja so imeli različne uspehe oziroma neuspehe. Zaposleni so v skupinskih intervjujih povedali, da je duševno zdravje beguncev pereč problem, ker je tveganje samomora med njimi precej visoko, in menili, da je njihova pomoč, ki temelji na strokovni dolžnosti, da ocenijo tudi potrebe, ki izhajajo iz duševnega zdravja, premajhna. Poudarili so pomanjkanje prevajalcev in zlasti potrebo, da so prevajalci psihološko usposobljeni. Vendar tudi sami strokovni delavci na področju duševnega zdravja ne vedo dovolj o posttravmatskem stresnem sindromu. Ponudijo lahko le kratkotrajne oblike pomoči, medtem ko prosilci za azil potrebujejo dolgotrajnejše oblike pomoči, poleg tega pa da je v nekaterih kulturah psihiatrična pomoč tako ali tako nedomač koncept. V celoti je prevladoval občutek odpora do dela s prosilci za azil, ne glede na uradno določene dolžnosti. Tako v intervjujih s strokovnjaki kot v intervjujih s prosilci za azil je zmeraj znova prišla na dan tema depresije; jasno se je pokazalo, kako potrebna bi bila podpora služb na področju duševnega zdravja. Depresija ni zgolj posledica preživete travme in drugih izkušenj pred katerimi so zbežali, ampak tudi tega, da so v novi državi ostali brez podpore, brez službe, da trpijo vsakdanji rasizem, socialno osamitev, nadlegovanje imigracijskih uslužbencev, da živijo pod grožnjo deportacije, da nimajo perspektiv za prihodnost, saj ne vedo, kdaj in ali sploh se bodo lahko umestili v novo družbo in ali bodo lahko še kdaj videli svoj dom.

Ne smemo spregledati, da so strokovne delavke in strokovni delavci preobremenjeni z delom, ki ima pogosto majhno družbeno vrednost, in da nočejo delati s skupinami, ki so še posebej podcenjevane in o njih prevladuje mnenje, da si tako ali tako ne zaslužijo podpore in pomoči.

Po drugi strani se bojijo, da ne bodo razumeli ljudi, da z njimi ne bodo mogli komunicirati, da se bodo izkazali kot nekompetentni na tem področju dela, ker za to niso posebej usposobljeni, niso si pridobili veččin za delo s prosilci za azil. Programi izobraževanja in usposabljanja za socialno delo in druge skrbstvene poklice se le zelo počasi razvijajo v smer, ki upošteva potrebe prosilcev za azil, prav tako pa je v izobraževalnih programih le malo akademskega dela na tem področju. Potrebe po usposabljanju, ki upošteva medkulturni značaj družb 21. stoletja, so velikanske. Od tako zastavljenega izobraževanja bi imeli korist vsi strokovni delavci in delavke v zdravstvu in socialnem varstvu.

ŽENSKE

Prosilke za azil so pogosto nevidne. Če ženska pripotuje s partnerjem, je obravnavana njegova vloga za azil, ne njena. Sama je kot dodatek, čeprav bi mogoče pravica do zaščite izhajala iz njenega osebnega primera. Če njena vloga za azil ni obravnavana in se partnerska zveza konča, jo lahko doleti deportacija. Alternativa je, da ostane v partnerski zvezi, ki je lahko nesrečna ali celo nasilna. Nekatere prosilke za azil v takih primerih pobegnejo v varno hišo, vendar le redke. Strokovnjakinje v zdravstvu in socialnem varstvu bi morale biti sposobne prepoznati njihove potrebe kot specifične potrebe žensk in ne le kot mater ali partnerk.

Prosilke za azil lahko imajo izkušnjo preganjanja, ki je povezana z njihovim spolom ali ki je specifična za njihov spol. Lahko da je njihovo trpljenje posledica zatiranja in preganjanja, ki ga doživlja moški sorodnik, lahko da so bile prenašalke sporočil ali so skrivale disidente, člane opozicije ipd. Lahko da so bile preganjanje kot ženske - s pomočjo posilstva, genitalne mutilacije ipd. ali pa zato, ker se niso podredile normam obnašanja, ki so obvezne za ženske. V državi, kjer iščejo zatočišče, pogosto nimajo priložnosti, da bi te izkušnje preganjanja s kom delile. Veliko njihovih problemov - npr. rasizem, revščina, pomanjkanje - pa izhaja iz njihovega prihoda v novo državo (Ferguson, Barclay 2002). Novejša raziskava je pokazala, da so prosilke za azil (med njimi tudi strokovne delavke - učiteljice, zdravnice, medicinske sestre, kemijske delavke) zaskrbljene zaradi socialne

izolacije, revščine, brezposelnosti in zaradi tega, ker ne morejo nadaljevati svojega poklica (Humphries *et al.* 2005). Zelo pomembno je, da se strokovne delavke zavedajo potreb žensk in da jih obravnavajo prioritarno. Zagotoviti jim morajo namestitve, ki jih ne bo pahnila v še bolj ranljiv položaj, zagotoviti jim morajo dostop do služb in storitev, omogočiti, da izrazijo svoje skrbi in težave, in jih spodbuditi k novemu začetku. Čeprav so prošilke za azil ranljive, so pogosto izkazale odločnost, da so njihovi primeri slišani in obravnavani resno, še zlasti ko gre za vlaganje pritožb na zavrženo vlogo za azil. Moja raziskava zajema primere odzivov na zatiralsko politiko, katerih pobudniki so bili prošilci in prošilke za azil. Akcije so bile osredotočene na njihove razmere, temeljile so na njihovem znanju in definicijah tega, kar potrebujejo, in vključevale njihove ideje glede strategij boja za pravice. Tisti, ki jih podpiramo, prinašamo večšine in strokovno znanje z različnih področij, nekateri imajo vpliv na vladni ravni, vsi pa delamo skupaj in z istim namenom.

OTROCI

Delo z otroki je eno ključnih področji dela. Vse države članice EU imajo do otrok zelo podobne dolžnosti, tudi do otrok, ki so prošilci za azil in so brez spremstva odrasle osebe. Države članice so podpisnice konvencije združenih narodov o otrokovih pravicah. Vendar so nekatere države (med njimi Velika Britanija) precej oddaljene od resničnega spoštovanja konvencije. Velika Britanija ohranja predpise azilne in imigracijske zakonodaje tudi v primeru otrok; konvencija o otrokovih pravicah ne sme posegati na področje nacionalne imigracijske in azilne zakonodaje ali zakona o državljanstvu. Učinki tega izogibanja doslednemu spoštovanju konvencije so šokantni in za otroke pogubni. To pomeni, da lahko zapirajo otroke v centre za tujce, v institucije za mladoletne prestopnike, včasih celo v zapore za odrasle. Pogosto so najprej obravnavani kot prošilci in prošilke za azil in šele potem kot otroci. Torej je imigracijska zakonodaja nad pravicami otrok, pravno načelo, ki na prvo mesto postavlja »otrokovo največjo korist«, se ne uresničuje. Uradno prepoznavanje »otroka - prošilca za azil brez spremstva odrasle osebe« pomeni, da je ta oseba (otrok) upravičena do enakih pravic,

kot jih imajo otroci, ki so državljani. Zato je odločanje o tem statusu izredno pomembno in ima za konkretne posameznike in posameznice daljnosežne posledice. Vendar je v Veliki Britaniji proces uradnega prepoznavanja »otroka brez spremstva« pravzaprav ugibanje. Če je ta status otroku priznan, ima pravico do posebnega skrbstvenega režima. V tem primeru so za otroka odgovorne lokalne oblasti in ima pravico (tako kakor v drugih državah EU) do namestitve, podpore, vključitve v izobraževalni proces in zdravstvene oskrbe. Če je odločeno, da oseba ni otrok, ampak odrasli prošilec za azil, ima manj pravic. V Veliki Britaniji smo zaskrbljeni glede postopkov, s pomočjo katerih se odloča, ali je oseba otrok, saj gre, kot rečeno, bolj za ugibanje. Kadar osebe nimajo dokumentacije, iz katere je razvidna njihova starost, morajo imigracijski uradniki in socialne delavke sami oceniti njihovo starost. Podatki kažejo, da gre pri tem za »kulturo nejevernosti« - uradniki najprej pomislijo, da oseba laže, in opustijo načelo presoje dvoma v korist mladostnika. O mladih med 15 in 18 letom pediatri opozarjajo, da je njihovo starost težko oceniti, saj se napake v oceni gibljejo do pet let v obe smeri. Nekatere lokalne oblasti dodelijo osebi, za katero verjamejo, da ima 18 let ali več, namestitev brez podpore, to pa poveča mladostnikovo ranljivost za izkoriščanje in nasilje. Strokovne delavke in delavci navadno ne uporabljajo načela presoje dvoma v korist mladostnika.

Tudi če so mladostniki uradno prepoznani kot otroci brez spremstva, se zgodi, da jim dodelijo namestitev brez vsakršne podpore. Britanski begunski svet (*Refugee Council*) je izrazil zaskrbljenost zaradi namestitev, ki vključujejo zgolj posteljo in zajtrk, in namestitev v »hostelih«, ki so utesnjeni, prenatrpani, neprimerno opremljeni (lahko so brez tople vode ali ogrevanja) in kjer morajo mladostniki živeti skupaj z odraslimi, ki za skupno bivanje niso nujno primerni. Stanley (2001) je opisala primer dobre prakse, kjer je šlo za napol neodvisno namestitev; mladostniki so bili nameščeni v samostojni enoti, socialna delavka pa je bila na voljo 24 ur. Za to so poskrbele nevladne organizacije in ne vladne službe. Nujno bi potrebovali več takih namestitev.

Seveda so otroci najbolj ranljiva skupina, tudi tisti, ki pridejo s starši. V Veliki Britaniji ti starši dobijo manj socialne podpore za svoje otroke, kakor je dobijo ostali starši - ne pripa-

dajo jim nikakršne doklade ali socialna pomoč zaradi otrok. Britanski parlament je nedavno (v letu 2004) sprejel akt, s katerim je umaknil vso socialno pomoč neuspešnim prosilcem za azil oziroma tistim, ki ne sodelujejo pri svoji deportaciji iz države. To jih izpostavi pomanjkanju, čemur lahko sledi oddaja otrok v rejo. Za strokovne delavce in delavke to pomeni, da bodo otroke nameščali v rejo zgolj zaradi revščine staršev, to pa je situacija, ki jo je želel zakon o otrocih iz leta 1989 še posebej odpraviti. Amnesty International (2000) je komentiral, da je to eno redkih področij britanske zakonodaje, kjer načelo »največje koristi za otroka« ni upoštevano in zaščita otroka ni največja skrb.

SKLEP

Čeprav primeri in diskusija v tem članku izhajajo iz britanskih izkušenj, so učinki harmonizacije imigracijskih in azilskih politik EU povsod enaki ali podobni. Gre za uveljavljanje nehumanih ukrepov in politik, kar ima tudi podobne implikacije za strokovno delo. Socialni in zdravstveni delavci in delavke so zavezani antidiskriminacijskemu načelu in praksi, ki nasprotuje zatiranju in pomaga tistim, ki potrebujejo pomoč, ne glede na njihov spol, razredno in etnično pripadnost, barvo kože, seksualnost, hendikepiranost, starost ali državo izvira. V članku sem zagovarjala tezo, da imigracijska politika diskriminira v vseh pogledih, ki jim strokovno socialno delo nasprotuje. Bogati in beli ljudje imajo najmanj problemov pri vstopu v države EU. Izključevanje temelji na nacionalističnih konstrukcijah določenih skupin kot »drugih«, »ne-naših«, »tujih«. Imigracijske politike obravnavajo ženske kot pripete moškim ali odvisne od njih. Geji in lezbijke so obravnavani drugače kot heteroseksualni pari. Mladi prosilci in prosilke za azil nimajo enakih socialnih pravic in niso deležni enake obravnave kot mladi državljani in državljanke. Navedla sem primere, ki kažejo na zatiralsko prakso strokovnih delavk in delavcev, še zlasti socialnih delavk v Veliki Britaniji. Ozaveščen, reflektiran in etični strokovni pristop bi bil tak:

- Razume imigracijsko kontrolo kot samo po sebi rasistično in zato v nasprotju s strokovnimi ideali. Zagovarja pozicijo odprtih meja.
- Upira se politiki izključevanja in policijsko nadzorovalni vlogi, ki je vsiljena strokovnim

delavkam.

- Premisli in vzame zares etične in moralne implikacije imigracijskih praks in zakonodaje.
- Poudarja, da imajo socialne in zdravstvene delavke dolžnost informirati in izobraziti se o imigracijski politiki in o potrebah prosilcev in prosilk za azil.
- Aktivno se zavzema za več sredstev in virov (za prevajalce, specializirane službe ipd.).
- Zavzema se za študijsko in izvenštudijsko usposabljanje, ki bi okrepilo kritiko imigracijskih politik in praks.
- Sodeluje s strokovnjaki in strokovnjakinjami iz sorodnih disciplin.
- Postavlja potrebe žensk v središče in jih obravnavati prioriteto.
- Spodbuja vključitev v kampanje, ki jih organizirajo prosilci in prosilke za azil.
- Obravnava otroke – prosilce in prosilke za azil najprej kot otroke.
- Priznava dvom o starosti mladostnikov in mladostnic v njihovo korist in verjame njihovim izpovedim.
- Zavzema se za kolektivno in mednarodno delovanje.

Je praksa na področjih socialnega varstva in zdravstva nujno podrejena političnim in ekonomskim spremembam v globalnem in domačem kontekstu? Sami o sebi radi verjamemo, da sledimo zgolj strokovnim idealom o resnični vrednosti vsakega človeškega bitja in nujnosti uresničevanja njegovih oziroma njenih človekovih pravic. Toda ali to tudi res počnemo? Obstajajo primeri, ko so se strokovne skupine uprle opravljanju vsiljenih zatiralskih vlog. Na osrednjem letnem srečanju so medicinske sestre britanskega kraljevega kolidža v letu 2004 izglasovale odločitev, da se uprejo praksam, ki kakor koli kaznujejo tiste, ki iščejo zatočišče (RCM 2004). Britanska zveza socialnih delavk in delavcev se je zavezala, da bo podprla vsakega socialnega delavca in delavko, ki bi se uprla svojemu delodajalcu, če bi ta vztrajal pri uveljavljanju tistega dela azilske politike, ki ima za posledico oddajanje otrok prosilcev za azil v rejo zaradi revščine in pomanjkanja (BASW 2004). Irska nacionalna zveza učiteljev in učiteljic je opozorila na deportacije učencev in učenk in na iskanje neuspešnih prosilcev za azil v šolah (Irish Examiner 2005). Britanska univerza in zveza univerzitetnih učiteljev in učiteljic je nedavno izrazila nasprotovanje imigracijski kontroli (NATFHE 2005).

Poti naprej obstajajo. Delujemo lahko individualno, kolektivno in v mednarodnem kontekstu. Vse evropske države so glede migracijske kontrole soočene s podobnimi problemi, na katere opozarja ta članek. Socialne in zdravstvene

ne delavke nagovarjam, da razmislijo o poteh naprej, da reflektirajo svojo prakso in etične odgovornosti ter se zavzamejo za spremembe.

Prevedla Jelka Zorn

LITERATURA

- AMNESTY INTERNATIONAL (2000), *Most vulnerable of all: The Treatment of Unaccompanied Refugee Children in the UK*. London: Amnesty International UK.
- BASW (2004), *Professional Social Work*. Maj 2004. Birmingham: British Association of Social Workers.
- BURDEN, T., HAMM, T. (2000), Responding to socially-excluded groups. V: J. PERCY-SMITH (ur.), *Policy Responses to social Exclusion: Towards Inclusion*. Buckingham: Open University Press.
- CRDU (1994), *UK Agenda for Children*. London: Children's Rights Development Unit.
- CHRISTIE, A. (2002), Asylum seekers and refugees in Ireland: questions of racism and social work. *Social Work in Europe*, 9, 1: 10-17.
- COHEN, S. (2003), *No One is Illegal*. Stoke on Trent: Trentham Books.
- ECRE (2005), Comments from the ECRE on the Amended proposal for a Council Directive on minimum standards and procedures in Member States for granting and withdrawing refugee status, as agreed by the Council on 19 November 2004, Bruselj: European Council on Refugees and Exiles.
- EURASYLUM (2003), Asylum applications and recognition of asylum seekers in the European Union. <http://www.eurasyllum.org/portal/docs/statistics.doc>
- EUROPEAN COUNCIL (2004), Amended proposal for a Council Directive on minimum standards on procedures in Member States for granting and withdrawing refugee status. 14203/04 Asile 64, 9. november 2004.
- FEKETE, L. (2005), *The Deportation Machine: Europe, Asylum and human Rights*. London: Institute of Race Relations.
- FERGUSON, I., BARCLAY, A. (2002), *Seeking Peace of Mind: The mental Health Needs of Asylum Seekers in Glasgow*. Stirling: University of Stirling.

- HAYTER, T. (2000), *Open Borders: The Case against Immigration Controls*. London: Pluto Press.
- HUMPHRIES, B. (2002), Fair immigration controls - or none at all? V: S. COHEN, B. HUMPHRIES, E. MYNOTT (ur.), *From Immigration Controls to Welfare Controls*. London: Routledge.
- (2002 a), From welfare to authoritarianism: The role of social work in immigration controls. V: S. COHEN, B. HUMPHRIES, E. MYNOTT (ur.), *From Immigration Controls to Welfare Controls*. London: Routledge.
- (2004), Taking sides: Social work research as a moral and political activity. V: R. LOVELOCK, K. LYONS, J. POWELL (ur.), *Reflecting on Social Work: Discipline and Profession*. Aldershot: Ashgate.
- (2004a), Refugees, welfare, asylum seekers and social work. V: D. HAYES, B. HUMPHRIES (ur.), *Social Work, Immigration and Asylum*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- HUMPHRIES, B., KHAN, F., DAVIS, P., ROSE, N. (2005), *Labour Lost: Experiences of Refugees and Asylum Seekers with Permission to Work, in Seeking Employment in North West England*. Warrington, UK: North West Development Agency.
- NATFHE (2005), Motion passed at Annual General Meeting. London: National Association of Teachers in Further and Higher Education. <http://www.natfhe.org.uk> (5. 2. 2005).
- NEVINS, J. (2002), *Operation Gatekeeper: The Rise of the 'illegal' Alien and the Making of the US-Mexico Boundary*. New York: Routledge.
- PÉCOUD, A., GUCHTENEIRE, P. de (2005), *Migration Without Borders: An Investigation into the free Movement of People*. Ženeva: Global Commission on International Migration.
- REFUGEE COUNCIL, OXFAM (2002), *Poverty and Asylum in the UK*. London: Oxfam, Refugee Council.
- RCM (2004), Motion passed at Annual General Meeting, May 2004. London: The Royal College of Midwives. <http://www.rcm.org.uk> (3. 4. 2005).
- STANLEY, K. (2001), *Cold Comfort: Young Separated Refugees in England*. London: Save the Children.
- THOMAS, R. A. L. (2005), Biometrics, international migrants and human rights. V: *Global Commission on International Migration*. Ženeva: Global Migration Perspectives, št. 17.
- UNHCR (2004), *Asylum Statistics, 2nd quarter*. Ženeva: UNHCR.
- WELLS, M., HOIKKALA, S. (2004), A comparison of two European resettlement programmes for young separated refugees. V: D. HAYES, B. HUMPHRIES (ur.), *Social Work, Immigration and Asylum*. London: Jessica Kingsley Publishers (178-200).

- Hunter, T. (2000). *Open Borders: The Case Against Immigration Controls*. London: Verso.
- Hunter, T. (2003). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2004). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2005). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2006). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2007). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2008). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2009). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2010). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2011). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2012). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2013). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2014). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2015). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2016). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2017). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2018). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2019). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2020). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2021). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2022). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2023). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2024). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.
- Hunter, T. (2025). *Immigration Controls: A Case Study in the UK*. London: Routledge.

